

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในจังหวัดราชบุรี ในด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เปรียบเทียบการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประธานองค์กรนักศึกษาและเลขานุการคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประธานคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประธานองค์กรนักศึกษาและเลขานุการคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดราชบุรี จำนวน 83 แห่ง ผู้ตอบแบบสอบถาม 249 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามประธานคณะกรรมการประธานองค์กรนักศึกษาและเลขานุการ คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดราชบุรี โดยใช้แบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น 0.945 แบ่งคำถามออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประธานคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประธานองค์กรนักศึกษา และเลขานุการคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี 4 กิจกรรม ได้แก่ การศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน รวมจำนวน 44 ข้อ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดจำนวน 4 ข้อ เพื่อสอบถามคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เมื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้แล้ว นำข้อมูลดังกล่าวมาดำเนินการวิเคราะห์ ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบ F - test

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นประธานคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 กรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 เลขานุการคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 รวม 249 คน คิดเป็นร้อยละ 100

2. ศึกษาการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี 4 กิจกรรม ได้แก่ การศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

2.1 ด้านการศึกษาพื้นฐาน

คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า จัดให้มีแบบเรียนและสื่อไว้บริการอย่างเพียงพอ การจัดประชาสัมพันธ์รับสมัครนักศึกษาการศึกษาพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า หลักสูตร/กิจกรรมตรงตามความต้องการและสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ จัดการเรียนการสอนเพื่อที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง มีการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนวิชาชีพ อยู่ในระดับ

2.3 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีการเชิญวิทยากรจากภาคีเครือข่ายร่วมจัด อยู่ในระดับมาก เนื้อหาสอดคล้องกับสถานการณ์ และความจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต อยู่ในระดับมาก

2.4 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยระดมและใช้ทรัพยากรในชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม อยู่ในระดับมาก จัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก ประสานแผนการดำเนินการร่วมกับเครือข่าย

3. เปรียบเทียบการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำแนกตามสถานภาพ

คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แตกต่างกันในระดับ .05 พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สถานภาพต่างกัน ความคิดเห็นการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการศึกษาพื้นฐานแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สถานภาพต่างกัน ความคิดเห็นการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน สรุปผลได้ดังนี้

4.1 ด้านการศึกษาพื้นฐาน

อาคารสถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนควรเป็นเอกเทศ ควรมีสื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอและนำสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ประชาสัมพันธ์การรับสมัครนักศึกษาในพื้นที่อย่างทั่วถึง

4.2 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

ควรจัดการเรียนการสอนวิชาชีพที่หลากหลาย ทันสมัยและนำไปประกอบอาชีพได้จริง วิชาชีพที่เปิดสอนควรเป็นอาชีพที่ทำงานง่าย ลงทุนน้อย แต่มีความยั่งยืน มีโอกาสเป็นวิสาหกิจชุมชนได้ จัดให้มีการศึกษาดูงานจากสถานประกอบการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

4.3 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

อบรมประชาชนให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิตเพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จัดกิจกรรมให้อยู่ในบริบทของชุมชนและสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมให้ความรู้โดยการอบรมและฝึกปฏิบัติจริง เน้นการเข้าค่ายเพื่อฝึกการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ให้รู้จักสามัคคี

4.4 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

แรงจูงใจด้านค่าตอบแทนวิทยากรน้อย ทำให้ขาดวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญจริงๆงบประมาณที่จัดสรรให้จัดกิจกรรมมีจำกัด ร่วมกับภาคีเครือข่ายจัดกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชนให้เข้มแข็ง ต่อเนื่องและยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง การดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการศึกษาการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

จากผลการศึกษาการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วยประธานคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน กรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและเลขานุการคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 4 กิจกรรม ได้แก่ การศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

แสดงให้เห็นว่าการครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และรายงานผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่อศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและ องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อรับการประเมินผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในระดับจังหวัด เป็นหลักฐานการพิจารณาการจ้างครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนครั้งต่อไป จึงเป็นเหตุให้ครูประจำ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้องจัดบริการการศึกษานอกโรงเรียนอยู่ในระดับมากและสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ อัญญา บัวบุญ (2544 : 86) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานของครูประจำ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในเขตการศึกษา 11 ผลการศึกษาพบว่า ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้และข้อที่ทำได้มากที่สุดในการปฏิบัติงานคือ ให้คำปรึกษา และแนะแนวระหว่างเรียนแก่ผู้เรียนจำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 98.80 ส่วนข้อที่ ทำได้น้อยที่สุดในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่คือ จัดทำโครงการที่จะเสนอเข้าสู่แผนพัฒนาตำบล เพื่อขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีจำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 29.32 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชาญ กองจันทร์ดี (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง องค์ประกอบการจัดการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เขตการศึกษา 5 ของการวิจัยพบว่าระดับประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อยู่ในระดับมากทั้งในลักษณะภาพรวมและแยกเป็นรายด้าน เรียงจากระดับมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ 1) การสามารถตรวจสอบได้ 2) สังคมชื่นชม 3) ความพึงพอใจของผู้เรียน 4) และการมี มาตรฐานทางวิชาการ สำหรับผลการศึกษาคำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยอภิปรายผลแยกเป็นรายด้านดังนี้

1.1 ด้านการศึกษาพื้นฐาน

จากผลการศึกษาการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในจังหวัดราชบุรี ในด้านการศึกษาพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ให้ความสำคัญ กับการศึกษาพื้นฐาน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายหลักการจัดบริการการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษานอกโรงเรียน (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน 2547 : 8) ได้กำหนดแนวคิดที่สำคัญว่าผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้มีประสบการณ์ มีคุณลักษณะและ เป้าหมายในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว ต้องการการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่บางคนเป็นผู้ประสบความสำเร็จใน หน้าที่การงาน แต่ยังมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างต่ำ ต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อการศึกษา ต่อ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต บางคนเป็นผู้นำของชุมชนต้องการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างและ

พัฒนาศักยภาพของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ บางคนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น บางคนต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม นอกจากนี้ผู้ใหญ่บางคนอาจมีปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ไม่มีเวลาเรียน ขาดความมั่นใจ เรียนรู้บางเรื่องได้ช้า ดังนั้นการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะเหล่านี้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชาลินี สุทธิเดช (2551 : 120) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร 1 พบว่าด้านการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะมุ่งเน้นไปที่การจัดการศึกษาพื้นฐาน (สายสามัญ) และการพัฒนาทักษะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริการหรือการประกอบอาชีพ เนื่องจากความต้องการทางการศึกษาพื้นฐานยังอยู่ในระดับที่สูงมาก เนื่องจากผู้เรียนยังต้องการวุฒิบัตรทางการศึกษาไปใช้ในการสมัครงานหรือหางานทำต่อไปในอนาคต

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า จัดให้มีแบบเรียนและสื่อไว้บริการอย่างเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : 4) ที่กล่าวว่าไว้ว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายชินวรณ์ บุญยเกียรติ) คนปัจจุบัน ท่านได้สืบสานนโยบายเรื่อง กศน. ดำบลต่อ โดยกำหนดให้มี 8 นโยบายสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งนโยบายข้อที่ 5 เรื่องสร้างแหล่งเรียนรู้ราคาถูกที่กำหนดให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือ กศน. ดำบลให้เป็นแหล่งเรียนรู้ราคาถูกเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูและประชาชนทั่วไป มีมุมวิทยาศาสตร์เพื่อการเรียนรู้โดยประสานกับ สสวท. ร่วมสนับสนุนสื่อทางด้านวิทยาศาสตร์ที่ กศน. ดำบลร่วมกับกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสารสนเทศสนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงในโครงการ ICT นอกจากนี้ยังมีการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการด้านสื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์ โดย 1) จัดหาวัสดุ และครุภัณฑ์ พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยเพียงพอกับความต้องการ เช่น คอมพิวเตอร์สำหรับบริการสืบค้นข้อมูล โปรเจกเตอร์ โทรทัศน์ เครื่องเล่นดีวีดี อุปกรณ์รับสัญญาณดาวเทียม วิทยุ ฯลฯ 2) ดูแล บำรุงรักษาวัสดุ และครุภัณฑ์ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน 3) จัดหาสื่อการเรียนรู้ทุกประเภท เช่น หนังสือแบบเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ชุดการเรียน หนังสือทั่วไป ฯลฯ นอกจากนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของชาลินี สุทธิเดช (2551 : 105) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร 1 พบว่าด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ที่สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร 1

โดยภาพรวมแล้วศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีสื่อ อุปกรณ์ทางการศึกษาที่พอเพียงถึงแม้ว่าในบางครั้ง ในการจัดกระบวนการพบกลุ่มจะต้องใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกับหน่วยงานอื่น เช่น โรงเรียน วัด

1.2 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

จากผลการศึกษาการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552 – 2561) รัฐบาลได้ให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ และทุกประเภท การศึกษาให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” โดยเฉพาะได้ดำเนินการจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในทุกพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ (ดำเนินการเป็นลำดับแรก) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : 9)

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี มีระดับการจัดอันดับสูงสุดคือ หลักสูตร / กิจกรรมตรงตามความต้องการและสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของชาลินี สุทธิเดช (2551 : 105) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กรุงเทพมหานคร 1 พบว่า การจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะมุ่งเน้นไปที่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวเนื่องกับการบริการหรือการประกอบอาชีพที่มีการจัดที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน และตามความต้องการของประชาชน ชาวบ้านที่สนใจและต้องการเรียน เช่น คอมพิวเตอร์ เพื่อเป็นความรู้ติดตัวในการประกอบการสมัครงานหรือประกอบอาชีพ ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นจะต้องตรงและตอบสนองความต้องการของประชาชนชาวบ้าน แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ทางการศึกษานอกโรงเรียนที่สามารถเรียนได้ในระยะสั้นและเห็นผลเร็วชัดเจน และต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่วนโครงสร้างของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนใช้หลักสูตรเดียวกันในทุกภูมิภาคเพื่อให้ได้เกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน

1.3 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

จากผลการศึกษาคำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี-ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตเป็นการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต มีระดับการจัดอันดับสูงสุดคือ มีการเชิญวิทยากรจากภาคีเครือข่ายร่วมจัดการศึกษา เนื้อหาสอดคล้องกับสถานการณ์และความจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : 9) ได้กำหนดแนวคิดที่สำคัญว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต จะต้องจัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ ความจำเป็นของชุมชน เช่น การป้องกันสาธารณภัย สุขภาพอนามัย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คุณธรรมจริยธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการจัดส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทุกระดับอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง

1.4 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

จากผลการศึกษาคำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการจัดการศึกษาที่มีมุ่งเน้นในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มีระดับการจัดอันดับสูงสุดคือ ละครและใช้ทรัพยากรในชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม จัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านศิลปวัฒนธรรม ประสานแผนการดำเนินการร่วมกับเครือข่าย อยู่ในระดับมาก

ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : 9) ได้กำหนดแนวคิดที่สำคัญว่า หลักการทำงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ยึดชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงานและการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ต้นทุนของชุมชน เช่น อาคาร สถานที่ แหล่งวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี มีการประสานเครือข่ายในชุมชนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนในชุมชน/สังคมเข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทั้งในฐานะผู้ให้บริการ ผู้รับบริการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา บูรณาการกระบวนการเรียนรู้ และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน มีคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นคนในชุมชนให้การส่งเสริมสนับสนุน ติดตามดูแลและร่วมประเมินผลการดำเนินงาน และจัดทำแผนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยการฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรูปแบบอื่นๆ เช่น จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย การจัดกระบวนการเรียนรู้ในการเป็นพลเมืองดีของชุมชน สังคมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความปรองดองสมานฉันท์ เศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ผลเปรียบเทียบการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำแนกตามสถานภาพ

คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สถานภาพต่างกัน ความคิดเห็นการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการศึกษาพื้นฐานแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเป็นเพราะตำแหน่งหน้าที่บางตำแหน่งมีความรับผิดชอบในบางเรื่องไม่เท่ากัน จึงมีผลต่อความคิดเห็นในการดำเนินงานของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในบางด้านแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีสง่า โภคสมบัติ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดสมุทรสงคราม และสมุทรสาคร” ที่พบว่า คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีตำแหน่งของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อ

พิจารณารายด้านพบว่า ด้านจัดลำดับความสำคัญของความต้องการทางการศึกษา และด้านกำกับดูแล ติดตาม การดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดราชบุรี

4.1 ด้านการศึกษาพื้นฐาน พบว่า สถานที่จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหลายแห่งยังไม่เป็นเอกเทศ ต้องใช้บริเวณหรือสถานที่บางส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล โรงเรียน วัด สถานีนอนามัย ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทำให้การจัดกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียน ในแต่ละด้านขาดความคล่องตัว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชาตินี สุทธิเดช (2551 : 105) พบว่า ด้านสถานที่จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนอาคารสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนั้น ได้รับการสนับสนุนจากวัด หรือกลุ่มประชาคมในชุมชน จะเห็นได้ว่าความพร้อมของอาคารสถานที่การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน มีความจำเป็นที่จะต้องใช้อาคาร สถานที่ที่เป็นแบบถาวร ทั้งนี้เนื่องจากการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนมีประชาชนเข้ามาใช้บริการเพิ่มมากขึ้น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เห็นคุณค่าของการศึกษาที่ทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

4.2 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ พบว่า วัสดุฝึกมีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอในการฝึกปฏิบัติ ควรประสานงานเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุน จัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุรีย์ มากนิยม (2528 : 57) พบว่า ปัญหาสำคัญในด้านสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ ฝึกวิชาชีพเก่าไม่ทันสมัยอยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์ และมีจำนวนไม่เพียงพอแก่นักศึกษา เพราะสื่อเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนการสอนวิชาชีพ จะทำให้เกิดความมั่นใจ ได้ประสบการณ์ตรง

4.3 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า อบรมประชาชนให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิตเพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จัดกิจกรรมให้อยู่ในบริบทของชุมชนและสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมให้ความรู้โดยการอบรมและฝึกปฏิบัติจริง เน้นการเข้าค่ายเพื่อฝึกการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ให้รู้รักสามัคคี ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : 7) ได้กำหนดแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตไว้ว่า ควร จัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการ ความจำเป็นของชุมชน โดยจัดทำฐานข้อมูลลักษณะสำมะโน และศึกษาความต้องการทางการศึกษาและการเรียนรู้ของ

4.4 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน พบว่า งบประมาณที่จัดสรรให้จัดกิจกรรมมีจำกัด ร่วมกับภาคีเครือข่ายจัดกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชนให้เข้มแข็ง ต่อเนื่อง และยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553 : 7) ได้กำหนดแนวคิดที่สำคัญว่า การส่งเสริมให้จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนโดยจัดทำแผนชุมชน จัดเวทีชาวบ้าน การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม เพื่อนำความรู้ไปแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน จัดและส่งเสริมให้ กศน. ตำบลหรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชน เช่น เวทีชาวบ้าน สภากาแฟ สถานที่พบปะเสวนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลาดนัดอาชีพ กิจกรรมศาสนา วัฒนธรรม เวทีประชาธิปไตย กีฬา ฯลฯ โดยครู กศน.ตำบล เป็นผู้ดำเนินการจัดให้มีกิจกรรมเหล่านี้ขึ้น เป็นการทำงานร่วมกันกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ทั้ง อบต. อบจ. เทศบาล ตลอดจนภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งอาสาสมัครต่างๆ ในชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) อาสาสมัคร กศน. อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ เยาวชน ผู้นำท้องถิ่น เข้ามาร่วมกันทำงานเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1. ผลการวิจัยพบว่า อาคารสถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไม่เป็นเอกเทศ มีสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยการประสานงานจัดหาทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์และสื่อต่างๆ

2. ผู้นำท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนตำบล และประชาชนในชุมชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับ ติดตาม วางแผนการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

3. เชิญวิทยากรจากหน่วยงานอื่นที่มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ สอนเสริมเนื้อหาตามโครงสร้างหลักสูตรการจัดการศึกษาพื้นฐาน เช่น วิชาภาษาต่างประเทศ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ มาให้ความรู้กับนักศึกษา และประชาชนทั่วไปที่มีความประสงค์จะเรียนสอนเสริมเพิ่มเติม

4. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ควรให้การสนับสนุนจัดหาสื่อ อุปกรณ์ที่ทันสมัยมาใช้ในการเรียนการสอน และการฝึกภาคปฏิบัติแก่ผู้เรียน

5. ควรจัดประชุมสัมมนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัด ให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืนตลอดไป

6. ควรจัดการศึกษาสายอาชีพแบบครบวงจร คือเมื่อนักศึกษาเรียนจบหลักสูตรแล้วสามารถประกอบอาชีพได้เลย โดยการสนับสนุนจัดหาตลาดรองรับ และจัดหาทุนสำรองเพื่อการเลี้ยงชีพ เช่น โครงการส่งเสริม และสนับสนุนกิจกรรมหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการธุรกิจขนาดย่อมในชุมชน (SMEs)

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเพื่อศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของจังหวัดอื่นๆ นำผลมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยครั้งนี้ เพื่อจะได้ทราบถึงระดับการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

3. ควรทำการวิจัยหารูปแบบของการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน

4. ควรมีการศึกษากิจกรรมดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยวิธีอื่น ซึ่งแตกต่างไปจากการวิจัยครั้งนี้ เช่น การศึกษาแบบเจาะลึกในบางประเด็น การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)

5. ควรทำการวิจัยเพื่อศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

6. ควรมีการวิจัยศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น คุณลักษณะของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือผู้ปฏิบัติงานในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน